# ĢENERĀLADVOKĀTES E. ŠARPSTONES [*E. SHARPSTON*] SECINĀJUMI,

sniegti 2006. gada 4. aprīlī [1]

1. Šajās divās prasībās, ko Komisija iesniegusi pret Portugāli saskaņā ar EKL 226. pantu, Komisija lūdz Tiesu atzīt [2], ka Portugāle nav pareizi izpildījusi pienākumus, kas izriet no Padomes 1992. gada 19. novembra Direktīvas 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā (OV L 346, 61. lpp.; turpmāk tekstā — "Direktīva"), [3] 2., 4. un 5. panta (kontekstā ar 1. pantu).

## Direktīva

2. Direktīva tika pieņemta, pamatojoties *inter alia* uz EKL 95. pantu. Tās mērķis ir novērst atšķirības juridiskajā aizsardzībā, ko dalībvalstis nodrošina darbiem, kurus aizsargā autortiesības un blakustiesības [4], kas attiecas uz nomu un patapināšanu [5]. Tajā bija paredzēts tikai noteikt, ka dalībvalstis atsevišķām tiesību turētāju grupām piešķir noteiktas tiesības uz nomu un patapināšanu un blakustiesību aizsardzības jomā atsevišķām tiesību turētāju grupām nosaka tiesības fiksēt [6], reproducēt, izplatīt, raidīt un publiski izpildīt [7]. Direktīvas pirmā nodaļa, uz kuru attiecas šī prasība, reglamentē nomas tiesības un patapinājuma tiesības saskaņā ar pirmo no šiem mērķiem.

1 — Oriģinālvaloda — angļu.

2 — Lietā C-53/05 iespējamais 5. panta, to lasot kontekstā ar 1. pantu, pārkāpums; lietā C-61/05 iespējamais 2. un 4. panta pārkāpums.

3 — OV L 346, 61. lpp.

4 — Kopienu tiesību kontekstā autortiesības (*droit d'auteur*) ietver autoriem, komponistiem, mākslinieciem u.c. piešķirtās ekskluzīvās tiesības, bet blakustiesības (*droits voisins*) attiecas uz izpildītājiem (mūziķiem, aktieriem u.c.) un uzņēmējiem (publicistiem, filmu producentiem u.c.) piešķirtām analogām tiesībām. Tomēr, lai izteiktos īsi, es atsaukšos tikai uz "autortiesību darbiem", nevis uz direktīvā izmantoto mazāk ērto terminu, proti, "darbi, ko aizsargā autortiesības un blakustiesības", jo šajā lietā nav nekā tāda, kas raditu atšķirību.

5 — Preambulas pirmais apsvērums.

6 — Šis nepiemērotais vārds angļu valodā, kas, diemžēl, kā vadmotīvs caurvij Kopienu autortiesību saskaņošanas tiesību aktus (un pat starptautiskās konvencijas), šķiet, nenozīmē neko vairāk kā ierakstīšanu.

7 — Preambulas vienpadsmitais apsvērums.

3. Direktīvas preambulā minēti šādi apsvērumi:

[Tā kā]

"[1] pastāv atšķirības juridiskā aizsardzībā, ko dalībvalstu tiesību akti un prakse nodrošina darbiem, ko aizsargā autortiesības un blakustiesības, kas attiecas uz nomu un patapināšanu; tā kā tādas atšķirības rada šķēršļus tirdzniecībai un rada konkurences traucējumus, tādējādi kavē pilnīgot kopējo tirgu un neļauj tam pareizi darboties;

[2] šādas juridiskās aizsardzības atšķirības var kļūt lielākas, ja dalībvalstis pieņem jaunas un atšķirīgas normas vai ja dažādi attīstās attiecīgo valstu tiesu prakse, kas interpretē šādas normas;

[3] tādas atšķirības tāpēc jālikvidē saskaņā ar mērķi radīt telpu bez iekšējām robežām, ko paredz Līguma 8.a pants, lai saskaņā ar Līguma 3. panta f) punktu ieviestu sistēmu, kas kopējā tirgū nodrošina netraucētu konkurenci;

[4] ar autortiesībām un blakustiesībām aizsargātu darbu noma un patapināšana skaņu ierakstu un filmu autoriem, izpildītājiem un producentiem kļūst jo īpaši nozīmīga; [..];

[..]

[7] autoru un izpildītāju mākslinieciskā jaunrade prasa atbilstošus ienākumus kā pamatu turpmākai mākslinieciskai jaunradei, un ieguldījumi, izgatavojot skaņu ierakstus un uzņemot filmas ir īpaši lieli un riskanti; tā kā efektīvi nodrošināt šos ienākumus un atlīdzināt šos ieguldījumus var vienīgi ar attiecīgo tiesību turētāju piemērotu juridisku aizsardzību;

[..]

[15] jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka neatsaucamu taisnīgu atlīdzību saņem autori un izpildītāji [..];

[..]

[17] nosakot taisnīgo atlīdzību, jāņem vērā tas, cik nozīmīgs ir attiecīgo autoru un izpildītāju ieguldījums skaņu ierakstā vai filmā;

[18] ar īpašiem nolīgumiem jāaizsargā vismaz autoru tiesības attiecībā uz publisku patapināšanu, [..]".

4. 1. panta 1. punkts uzliek dalībvalstīm pienākumu paredzēt tiesības atļaut vai aizliegt nomāt vai patapināt ar autortiesībām aizsargātu darbu oriģinālus un kopijas.

5. 1. panta 2. punktā jēdziens "nomāt" ir definēts kā "darīt izmantojamu uz ierobežotu laiku un ar mērķi gūt tiešu vai netiešu tautsaimniecisku vai komerciālu labumu". 1. panta 3. punktā jēdziens "patapināt" ir definēts kā "darīt izmantojamu uz ierobežotu laiku bez mērķa gūt tiešu vai netiešu tautsaimniecisku vai komerciālu labumu, ja to dara ar publikai pieejamu iestāžu starpniecību."

6. 2. panta 1. punktā ir noteikts:

"Ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt nomu un patapināšanu pieder:

— autoriem attiecībā uz viņu darbu oriģināliem un kopijām,

— izpildītājiem attiecībā uz viņu priekšnesumu fiksācijām,

— skaņu ierakstu producentiem attiecībā uz viņu izdarītiem skaņu ierakstiem, un

— filmu pirmo fiksējumu producentiem attiecībā uz filmu oriģināliem un kopijām. Šajā direktīvā termins "filma" nozīmē kinematogrāfiskus vai audiovizuālus darbus, vai kustīgus attēlus ar skaņu pavadījumu vai bez tā."

7. 2. panta 2. punkts noteic, ka kinematogrāfisku vai audiovizuālu darbu galvenie režisori ir jāuzskata par to autoriem vai par vienu no to autoriem.

8. 2. panta 4. punktā ir noteikts, ka 2. panta 1. punktā minētās tiesības var nodot citiem, deleģēt vai piešķirt ar licences līgumiem.

9. 4. pantā attiecībā uz šo lietu ir paredzēts:

"1. Ja kāds autors vai izpildītājs savas nomas tiesības, kas attiecas uz skaņu ierakstu vai filmas oriģinālu vai kopiju, nodevis citiem vai deleģējis skaņu ieraksta vai filmas producentam, šis autors vai izpildītājs patur tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par nomu.

2. Nav atsaucamas autoru vai izpildītāju tiesības gūt taisnīgu atlīdzību par nomu.

[..]

4. Dalībvalstis var noteikt [..] jautājumu par to, no kā var prasīt vai ievākt šo atlīdzību."

10. 5. pantā attiecībā uz šo lietu ir noteikts:

"1. Dalībvalstis var pieļaut atkāpi no šīm 1. pantā paredzētajām ekskluzīvajām tiesībām attiecībā uz publisku patapinājumu, ar nosacījumu, ka vismaz autori gūst atlīdzību par šādu patapinājumu. Dalībvalstis drīkst noteikt šo atlīdzību, ņemot vērā ar kultūras veicināšanu saistītus mērķus.

[..]

3. Dalībvalstis var atbrīvot atsevišķu kategoriju uzņēmumus no [1. punktā] minētās atlīdzības maksājumiem."

11. Direktīvas 15. panta 1. punkts uzlika dalībvalstīm pienākumu ieviest direktīvu līdz 1994. gada 1. jūlijam.

**Atbilstošās valsts tiesību normas**

12. Portugāle paredzēja direktīvu ieviest ar 1997. gada 27. novembra dekrētu-likumu Nr. 332/97.

13. Šī likuma 5. pantā ir noteikts:

"1. Ja kāds autors savas nomas tiesības, kas attiecas uz fonogrammu, videogrammu vai filmas oriģinālu vai kopiju, nodevis vai deleģējis fonogrammas vai filmas producentam, šim autoram ir neatņemamas tiesības uz taisnīgu atlīdzību par nomu.

2. 1. punktā minēto nolūku dēļ producents ir atbildīgs par atlīdzības izmaksu, kuru, ja nav panākta vienošanās, nosaka šķīrējtiesa vai saskaņā ar likumu."

14. 6. panta 1. punkts noteic, ka autoram ir tiesības saņemt atlīdzību darba oriģināla vai kopiju patapinājuma gadījumā.

15. 6. panta 3. punktā ir paredzēts:

"Šī panta normas nepiemēro publiskām bibliotēkām, skolu bibliotēkām un universitāšu bibliotēkām, muzejiem, publiskiem arhīviem, publiskiem fondiem un privātām bezpeļņas iestādēm."

16. 7. panta 2. punktā nomas un patapinājuma tiesības piešķirtas:

"— [..] izpildītājam attiecībā uz viņa priekšnesuma fiksācijām,

— [..] fonogrammas vai videogrammas producentam attiecībā uz viņa fonogrammām vai videogrammām, un

— [..] filmas pirmā fiksējuma producentam attiecībā uz viņa filmas oriģinālu un kopijām."

17. 7. panta 4. punktā "filma" definēta kā "kinematogrāfisks darbs, audiovizuāls darbs vai jebkādi kustīgi attēli ar skaņu pavadījumu vai bez tā."

oriģinālu un kopijām vai arī tikai uz kopijām. Portugāles likums videogrammas producentus nostāda vienā līmenī ar fonogrammas producentiem.

**Lieta C-61/05: iespējamais 2. panta pārkāpums**

20. Manuprāt, Komisijas rīcība ir pamatota tiktāl, ciktāl tā norāda uz Direktīvas 2. panta pārkāpumu.

18. Komisija norāda, ka atbilstoši dekrētalikuma Nr. 332/97 7. pantam filmas pirmā fiksējuma producentam nevar noteikti atļaut vai aizliegt viņa filmas kopiju, tajā skaitā videogrammu vai DVD ierakstu, nomu; viņam neapšaubāmi nav ekskluzīvas tiesības to darīt, kā tas noteikts Direktīvas 2. panta 1. punktā [8].

21. Pirmkārt, lai arī es piekrītu, ka Direktīvas 2. panta 1. punkta uzskaitījums varētu nebūt pilnīgi izsmeļošs, tas nenozīmē, ka dalībvalsts drīkst tam pievienot vēl kādu tiesīgo personu kategoriju. Kā Tiesa nosprieda lietā *Warner Brothers* un *Metronome Video* [9], tiesības aizliegt videogrammu iznomāšanu dalībvalstīs var ietekmēt videogrammu tirdzniecību un tādējādi netieši ietekmēt šo preču tirdzniecību Kopienas tirgū. Direktīvas mērķis, kas skaidri izriet no tās preambulas, ir novērst atšķirības juridiskajā aizsardzībā darbiem, ko aizsargā autortiesības, kas attiecas uz nomu un patapināšanu, ar mērķi samazināt šķēršļus tirdzniecībai un konkurences izkropļojumu. Šo mērķi acīmredzami

19. Portugāle apgalvo, ka 2. panta 1. punktā minētais uzskaitījums nav izsmeļošs un ka šajā punktā norādītā jēdziena "filma" neskaidrās definīcijas dēļ filmas pirmā fiksējuma producents var gan pats būt filmas kopiju producents, gan arī piešķirt citai personai — videogrammas producentam — tiesības uz

8 — Komisija atsaucas arī uz Portugāles autortiesību un blakustiesību kodeksa 176. panta trešajā daļā minēto "videogrammas" un "videogrammas producenta" definīciju. Tomēr nešķiet, ka šī tiesību norma papildinātu analīzi. Attiecīgi es neuzskatu par nepieciešamu to aplūkot.

9 — 1988. gada 17. maija spriedums lietā 158/86 (*Recueil*, 2605. lpp., 10. punkts).

nevarētu sasniegt, ja dažādām dalībvalstīm būtu tiesības piešķirt tiesības kontrolēt videogrammu nomu dažādām personu kategorijām.

22. Turklāt šāda interpretācija saskan ar direktīvas projekta sagatavošanas dokumentiem. Direktīvas pirmā priekšlikuma Paskaidrojuma rakstā [10] ir norādīts, ka, lai arī 2. panta 1. punkts (kurš likumdošanas procesa laikā būtībā netika mainīts) "attiecas uz visām galvenajām tiesību turētāju galvenajām grupām, kuru darbi un aizsargātie temati tiek nomāti un patapināti", tā redakcija "netraucē dalībvalstīm paplašināt nomas un patapinājuma tiesības uz citām blakustiesību īpašnieku grupām, tādām kā īpašnieki uz tiesībām uz vienkāršām fotogrāfijām" [11]. Komisija tomēr piebilda, ka, "tā kā attiecīgie jautājumi ekonomiski maznozīmīgi ietekmē nomu un patapinājumu, tad nav apdraudēta harmonizācijas ietekme" [12]. Tas noteikti neattiecas uz videogrammu nomu. Attiecībā uz 2. panta 1. punktu Paskaidrojuma rakstā arī noteikts [13], ka "[aprobežojoties ar "pirmo fiksējumu"] filmu vienkāršo kopiju producenti ir izslēdzami no aizsardzības; tas attiecas, piemēram, uz kinofilmu kopijām, kas adaptētas izplatīšanai video".

23. Otrkārt, 2. panta 1. punkts skaidri piešķir filmas pirmā fiksējuma producentam ekskluzīvas tiesības kontrolēt nomu attiecībā uz viņa filmas oriģinālu un kopijām. Ja šīs filmas videogrammas producentam papildus ir piešķirtas tiesības kontrolēt šīs videogrammas nomu, tad filmas producenta tiesības acīmredzami vairs nav ekskluzīvas.

24. Treškārt, ar tiesībām, ko Portugāle piešķīrusi videogrammu producentiem, turpmākā tiesību turētāja kategorija netiek "tikai" pievienota Direktīvas 2. panta 1. punktā minētajam sarakstam. Drīzāk piešķirtās tiesības sašķeļ un faktiski apdraud 2. panta 1. punktā paredzētās īpašās ekskluzīvās tiesības.

25. Ceturtkārt, no preambulas ir redzams (kurā, varētu piebilst, videogrammu producenti atšķirībā no autoriem, izpildītājiem,

10 — 1991. gada 24. janvāra priekšlikums Padomes direktīvai par nomas tiesībām, patapinājuma tiesībām un par atsevišķām tiesībām, kas saistītas ar autortiesībām COM(90) 586, galīgā redakcija.

11 — 2.1.3. un 2.1.4. punkts.

12 — 2.1.4. punkts. J. Reinbothe un S. von Lewinsk izdevumā *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy* (1993) ir ieteikts, ka būtībā 2. panta 1. punktā minētais uzskaitījums *ir* izsmeļošs, tomēr norāda, ka "tomēr šķiet, ka Komisijai un dalībvalstīm ir bijusi kopīga izpratne par to, ka direktīvas nolūks attiecībā uz esošajām publiskā patapinājuma sistēmām nav anulēt esošās tiesības noteiktu grupu tiesību turētājiem, it īpaši tāpēc, ka attiecīgās lietas ir ekonomiski maznozīmīgas. Attiecīgi esošās fotogrāfu, zinātnisko redaktoru un publicistu blakustiesības attiecībā uz patapinājumu drīkst saglabāt" (50. lpp.).

13 — 2.1.2.2. punktā. Skat. arī *Reinbothe* un *von Lewinski, op. cit.* 12. zemsvītras piezīmē, 48.–50. lpp.

fonogrammu producentiem un filmu producentiem acīmredzami nav minēti [14]), ka fonogrammu un filmu producentu nomas tiesību aizsardzības jēga ir garantēt īpaši lielu un riskantu nepieciešamo ieguldījumu izpirkšanu [15]. Nav ierosināts, ka jebkādi šādi "īpaši lieli un riskanti" ieguldījumi ir nepieciešami, lai producētu videogrammas.

26. Gluži pretēji, Tiesa ir atzinusi "ierakstu ārkārtīgi vienkāršo kopēšanu" [16]. Lai arī šis apgalvojums tika izteikts skaņu ierakstu kontekstā, tas ir vienlīdz patiess video ieraksta gadījumā.

27. Tādējādi es secinu, ka Portugāle nav izpildījusi tai uzlikto pienākumu, kas izriet no Direktīvas 2. panta.

**Lieta C-61/05: iespējamais 4. panta pārkāpums**

28. Komisija norāda — tā kā dekrēta-likuma Nr. 332/97 7. panta 4. punktā ir definēta "filma", ietverot arī videogrammas, tad dekrēta-likuma 5. panta 2. punkta nozīmē arī uz videogrammu producentiem ir attiecināma filmu producentu definīcija. Tādējādi pastāv divas personas, uz kurām attiecas šī definīcija un kurām tāpēc būtu jāmaksā atlīdzība par nomu. Tas ir novedis pie neskaidrībām, kuras neļauj Portugāles izpildītājiem saņemt viņiem pienākošos atlīdzību, jo viņi nezina, kurš ir tas "producents", kas ir atbildīgs par samaksas veikšanu. Turpretim direktīvā ir skaidri noteikts: vienīgi filmas pirmā fiksējuma producents ir par to atbildīgs.

29. Portugāle atbildē norāda, ka, tā kā nav arī pierādījumu par pretējo, principā tiesības uz atlīdzību ir jāievēro filmas pirmā fiksējuma producentam. Visas neskaidrības izriet ne tikai no Portugāles tiesību normām, bet arī no pašas direktīvas. Šķiet, ka 2. panta 1. punktā norādītā "filmas" definīcija šķietami ietver gan kinematogrāfisku darbu (un

14 — Tāpat viņi neparādās ne Līguma par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu 1.C pielikuma — Noliguma par intelektuālā īpašuma tiesībām, kas saistītas ar tirdzniecību, 14. pantā, kas Eiropas Kopienas vārdā apstiprināts tās kompetencē esošajās jomās ar Padomes 1994. gada 22. decembra Lēmumu 94/800/EK par to, ka attiecībā uz jautājumiem, kas ir tās kompetencē, tā Eiropas Kopienas vārdā paraksta Urugvajas raunda daudzpusējās sarunās panāktos noligumus (1986–1994) (OV L 336, 1. lpp.) (turpmāk tekstā — "TRIPS līgums") [ar panta nosaukumu "Izpildītāju, fonogrammu (skaņu ierakstu) producentu un raidorganizāciju aizsardzība"], ne Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 22. maija Direktīvā 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā (OV L 167, 10. lpp.), kura liek dalībvalstīm nodrošināt piecu kategoriju tiesību turētājiem ekskluzīvas tiesības, lai atļautu vai aizliegtu reproducēšanu, kur četras pirmās kategorijas atspoguļo Direktīvas 92/100 2. panta 1. punkta sarakstu, bet piektā attiecas uz raidorganizācijām.

15 — Skat. arī 1998. gada 28. aprīļa spriedumu lietā C-200/96 *Metronome Musik* (*Recueil*, I-1953. lpp., it īpaši 24. un 25. punkts).

16 — 15. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Metronome Musik*, 24. punkts.

piešķir tiesības pirmā fiksējuma producentam), gan videogrammā fiksētu darbu (un piešķir tiesības šīs videogrammas producentam).

30. Jau esmu minējusi iemeslu, kādēļ neuzskatu, ka 2. panta 1. punkts ir interpretējams tādējādi, ka tas ļautu dalībvalstīm pievienot videogrammu producentus sarakstā uzskaitītajiem tiesību turētājiem.

31. 4. pants tika iekļauts, lai nodrošinātu, ka autori (piemēram, filmas direktors (skat. Direktīvas 2. panta 2. punktu), romāna, uz kuru balstīta filma, autors vai motīva mūzikas komponists) un izpildītāji gūtu labumu no nomas tiesībām, kuras Direktīva tiem piešķīrusi. Pastāvot neskaidriem noteikumiem, tas bieži nebūtu iespējams, jo autori un izpildītāji bieži piešķir savas tiesības filmas vai fonogrammas producentam; un Direktīvas 2. panta 4. punktā tas ir atzīts. Ja nebūtu atlīdzības par šādu piešķiršanu, nomas tiesībām nebūtu vērtības. Tā kā autoriem un izpildītājiem parasti ir mazākas līgumiskās darījumu slēgšanas tiesības nekā filmas un fonogrammas producentiem, viņi ne vienmēr saņem taisnīgu atlīdzību par savu tiesību piešķiršanu. 4. panta mērķis ir nodrošināt tiem samērīgas atlīdzības saņemšanu [17]. No tā redakcijas ir skaidrs, ka tas attiecas uz situācijām, kurās filmas oriģināla vai kopijas nomas tiesību nodevējs ir filmas producents.

32. Portugāle piekrīt, ka tās īstenošanas tiesību normas ir neskaidras. Lai arī 4. panta 4. punkts ļauj dalībvalstīm izlemt, kurš ir atbildīgs par atlīdzības izmaksu, tomēr saskaņā ar tiesiskās paļāvības principu ir jābūt skaidram, kurš ir atbildīgs. Manuprāt, īstenošanas tiesību normas nav pietiekami precīzas. Līdz ar to es secinu, ka Portugāle nav izpildījusi savu pienākumu, kas izriet no Direktīvas 4. panta.

**Lieta C-53/05: iespējamais 5. panta pārkāpums**

33. Komisija norāda, ka Direktīvas 5. panta 3. punkts atļauj dalībvalstīm atbrīvot "atsevišķu kategoriju" uzņēmumus no pienākuma maksāt atlīdzību, ko 5. panta 1. punkts citkārt garantē kā atlīdzību par atkāpšanos no 1. pantā piešķirtajām ekskluzīvajām patapinājuma tiesībām. Dekrēta-likuma

17 — 10. zemsvītras piezīmē minētās direktīvas priekšlikuma paskaidrojuma raksts, 3.1.1. punkts.

Nr. 332/97 6. panta 3. punkts tomēr atbrīvo visas publiskās, skolu vai universitāšu bibliotēkas, visus muzejus, visus publiskos arhīvus, visus publiskos fondus un visas privātās bezpeļņas iestādes. Tādējādi atkāpes attiecas uz visiem valsts centrālajiem administratīvajiem pakalpojumiem, visām tām personām, kas ir daļa no valsts netiešās administrācijas, tādām kā sabiedriski uzņēmumi un sabiedriskas asociācijas, un visi vietējie administratīvie dienesti un personas, kopā ar visām atbilstoši privātām tiesībām dibinātām juridiskajām personām, kas veic publiska rakstura funkcijas, un pat privātām skolām un universitātēm, un visām privātām bezpeļņas iestādēm. Šis saraksts ietver visas personas, kas patapina bez atlīdzības, un tādējādi visas personas, kas iesaistītas "patapināšanā" 1. panta 3. punkta izpratnē. Izņēmums, kurš atbrīvo visus, nav izņēmums, bet pienākuma atcelšana. Direktīvas 5. panta ieviešanas rezultātā Portugālē nevienai publiskai iestādei nav pienākuma maksāt 5. panta 1. punktā noteikto atlīdzību. Tas pārkāpj Direktīvas piešķirtās ekskluzīvās patapinājuma tiesības un aizsardzību.

34. Uzskatu, ka Komisijas rīcība lietā C-53/05 ir pamatota. Manuprāt, no Direktīvas mērķiem, 5. panta 3. punkta sistēmas un redakcijas skaidri izriet, ka dalībvalstīm nav tiesību faktiski atbrīvot visas šajā tiesību normā minētās iestāžu kategorijas.

35. Viens no Direktīvas galvenajiem mērķiem ir nodrošināt atbilstošus ienākumus par autoru radošo darbu [18]. Kopsakarībā ar šo mērķi 5. panta 1. punkts liek autoriem izmaksāt atlīdzību par viņu darbu patapināšanu, ja dalībvalsts ir atteikusies no savām ekskluzīvajām tiesības atļaut vai aizliegt šādu patapināšanu. Tāpēc, lai arī 5. panta 1. punkts tiek raksturots kā atkāpe, šī tiesību norma faktiski ir visas Direktīvas galvenā prasība, proti, prasība par atlīdzības izmaksu autoriem, kas saskan ar Direktīvas 1. un 2. pantu.

36. 5. panta 3. punkts reglamentē faktisku atkāpi no šīs prasības par atlīdzību, ļaujot dalībvalstīm atbrīvot "atsevišķu kategoriju uzņēmumus" no atlīdzības maksāšanas. Kā tāda tā ir interpretējama šaurā nozīmē. 5. panta 3. punktā izmantotā valoda stingri noteic, ka tikai ierobežota skaita uzņēmumu kategorijas [19], kas potenciāli ir atlīdzības

18 — Skat. šī sprieduma 3. punktā minēto preambulas septīto apsvērumu.

19 — Šķiet, ka 5. panta 3. punkts tika iekļauts, lai apmierinātu divu dalībvalstu vēlēšanos saglabāt tiesības izslēgt mācību iestāžu bibliotēkas un publiskās bibliotēkas no pienākuma maksāt par publisko patapinājumu: skat. *Reinbothe* un *von Lewinski*, *op. cit.* 12. zemsvītras piezīmē, 82. lpp.

maksātāji saskaņā ar 5. panta 1. punktu, drīkst atbrīvot no šī pienākuma. Tā tas arī vismaz ir Direktīvas holandiešu, franču, vācu, itāļu, portugāļu un spāņu valodu versijās [20].

37. Nenoliedzami šāda nostāja nav vienno-zīmīga, jo "atsevišķi" var nozīmēt "dažus, bet ne visus", kā arī "skaidri minētus". Tiesību norma, kas ļauj dalībvalstīm veikt īpašus pasākumus, "lai novērstu "atsevišķu" veidu nodokļu apiešanu vai izvairīšanos no to maksāšanas", diez vai nozīmētu, ka dalībval-stis nedrīkst novērst visu veidu nodokļu apiešanu [21].

38. Tomēr Tiesa jau izskaidrojusi, ka 5. panta 3. punktu tā interpretē šauri, nosakot, ka, "ja attiecīgajā valstī noteicošie apstākļi neļauj pienācīgi nošķirt uzņēmumu kategorijas, tad pienākums maksāt attiecīgo atlīdzību jāuz-liek visiem attiecīgajiem uzņēmumiem" [22].

39. Piekrītu Komisijai, ka atbrīvojums no atbildības, ar ko atbrīvo visus, kuri citādi būtu atbildīgi, nav izņēmums, bet pienākuma atcelšana. Šajā lietā Portugāle nemēģina noliegt, ka tās noteiktā izņēmuma apjoms faktiski sakrīt ar uzņēmumu kategorijām, kuriem citkārt būtu pienākums maksāt atlīdzību. Tā vietā Portugāle izvirza vairākus argumentus, kuri saskaņā ar tās viedokli pamato tās veikto tiesību normas izvēli.

40. Pirmkārt, Portugāle norāda, ka Direktī-vas publicēšanas dienā lielāka daļa pasaules valstu nereglamentēja patapināšanu, tāpat tām nebija tas jādara saskaņā ar vairākiem spēkā esošajiem līgumiem [23]. Komisijas 1988. gada Zaļajā grāmatā [24] netika regla-mentēts publiskais patapinājums.

41. Nav skaidrs, ko Portugāle ar to vēlas pateikt. 5. panta 1. punkts atkāpjas no

20 — Attiecīgi *bepaalde categorieën, certaines catégories, bestimm-te Kategorien, alcune categorie, determinadas categorias* un *determinadas categorías*.

21 — Skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa [*Jacobs*] secinājumus lietā C-144/94 *Italittica* (1995. gada 26. oktobra spriedums, *Recueil*, I-3653. lpp., 17. punkts).

22 — 2003. gada 16. oktobra spriedums lietā C-433/02 Komisija/ Beļģija (*Recueil*, I-12191. lpp., 20. punkts).

23 — 1886. gada 9. septembra Bernes konvencija par literāro un mākslas darbu aizsardzību; 1961. gada 26. oktobra Romas konvencija par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību; Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas 1996. gada 20. decembra Līgums par izpildījumu un fonogrammām un Autortiesību līgums, kā arī TRIPS līgums, kas minēts 14. zemsvītras piezīmē.

24 — 1988. gada 7. jūnija Zaļā grāmata par autortiesībām un tehnoloģiju uzdevumiem — Autortiesību jautājumi, kuros vajadzīga neatliekama riciba (COM(88) 172, galīgā redakcija).

2. panta 1. punktā autoriem piešķirtajām ekskluzīvajām tiesībām atļaut vai aizliegt patapināšanu. Ekskluzīvās tiesības minētas jau Komisijas Direktīvas pirmajā priekšlikumā [25]. Patiešām, 1988. gada Zaļajā grāmatā minēts, ka "tiek ierosināts [..], ka jautājums par grāmatu publisko patapināšanu vai nomu un iespējamās autora tiesības saņemt atlīdzību par šādu viņa darba izmantošanu ir tēma, kura ir jārisina Kopienas līmenī" [26], lai gan Komisija toreiz nolēma, ka Kopienas rīcība nebūtu pamatota [27]. Ideja par publisko patapinājuma tiesību noregulējumu likumdošanā atkārtoti tika izvirzīta 1989. gadā Komisijas paziņojumā [28]. Lai arī tajā brīdī Komisija neuzskatīja, ka tiesību aktu saskaņošana būtu pamatota, tā noteica, ka "publiskā patapinājuma tiesību problēma kļūst aizvien akūtāka" un ka tā sekos tās attīstībai un nepieciešamības gadījumā izvirzīs īpašus priekšlikumus.

42. Tādēļ šķiet, ka, lai arī tajā laikā nepastāvēja spēkā esošs vai paredzēts Kopienas (vai starptautiskais [29]) regulējums, tomēr kopš 1988. gada publiski bija zināms, ka nākotnē tiesību normas varētu pieņemt. Tāpēc ir maz ticams, ka tiesību norma Komisijas pirmajā priekšlikumā par autoru ekskluzīvajām patapinājuma tiesībām netika darīta zināma, kā to šķietami apgalvo Portugāle.

43. Otrkārt, Portugāle norāda — ir maz ticams, ka publiskā patapinājuma ekonomiskā nozīme būtu tik ievērojama, lai tam Kopienas līmenī veltītu īpašu tiesisko regulējumu: pamatā tirgus pastāv valsts robežās un ir ekonomiski maznozīmīgs. Kultūras un ekonomisko apsvērumu dēļ šai jomai būtu jāpaliek dalībvalstu kompetencē.

44. Ciktāl šādi apgalvojumi ir arguments, atbilstoši kuram Direktīva vai 5. pants ir pieņemta, balstoties uz kļūdainu tiesisko pamatu, vai pretrunā ar subsidiaritātes principu, šādu argumentu, protams, nevar pieņemt [30].

25 — skat. 10. zemsvītras piezīmi.

26 — 4.4.4. punkts. Šie ieteikumi aplūkoti radušies 1977. gadā ("Kopienas rīcība kultūras jomā", Eiropas Kopienu biļetens, Pielikums 6.77, 26. punkts) un 1978. gadā (A. Dietz, *Copyright Law in the European Community*, 233. punkts); skat. 24. zemsvītras piezīmē minētās Zaļās grāmatas 4. nodaļas 19. piezīmi.

27 — 4.4.10. punkts.

28 — *Books and Reading: a cultural challenge for Europe*, 1989. gada 3. augusta paziņojums, COM(89) 258, galīgā redakcija, sadaļa I.B.3.

29 — Pat ja tikai 1991. gada janvārī Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija aplūkoja iekļāva ekskluzīvās nomas tiesības un izvēles publiskā patapinājuma tiesības tās paraugnoteikumu projektā tolaik apspriežamajos noteikumos autortiesību jomā: skat. 10. zemsvītras piezīmē minēto Izskaidrojošo memorandu sākotnējam direktīvas priekšlikumam.

30 — Skat. EKL 230. panta piekto daļu.

45. Katrā ziņā, manuprāt, Portugāle nav pamatojusi savus argumentus.

Tāpēc, ja regulētu tikai nomu, bet ne patapinājumu, pastāvētu risks, ka šādi tiesību akti tiktu iznīcināti, jo patapinājums faktiski aizstātu nomu. Turklāt, tā kā publisko bibliotēku darbībai, ņemot vērā to būtību, ir lielāka kultūras vērtība nekā komerciālajiem nomas veikaliem, tad vienīgi nomas tiesību regulējums novestu pie īpaši vērtīgu kultūras preču radītāju un ar tām saistīto pakalpojumu sniedzēju ekonomiskās situācijas plašākā nozīmē nepamatotas ignorēšanas. Tādēļ patapinājuma tiesību jautājumus nevar pilnībā aplūkot, neapskatot nomas tiesības.

46. Direktīvas sagatavošanas dokumentos Komisija ekonomiskai vajadzībai reglamentēt publisko patapinājumu sniedza šādu skaidrojumu: [31]

"Tā kā nomas veikali un publiskās bibliotēkas darbojas līdzīgā jomā, šīs iestādes viena ar otru konkurē. Ņemot vērā patapinājuma zemās izmaksas publiskajās bibliotēkās, tām būtu jābūt daudz pievilcīgākām. Patiešām, publisko bibliotēku sistēmas attīstības rezultātā šī gadsimta sākumā tika likvidēti vairāki komerciālie grāmatu nomas veikali, kas darbojās tajā laikā. Tā kā publiskās bibliotēkas aizvien vairāk nodeva patapinājumā ne tikai grāmatas, bet arī citus darbu atspoguļojuma veidus, it īpaši fonogrammas un videogrammas, kuras līdz tam bija pieejamas nomas veikalos, nevar noliegt, ka šie veidi attīstījās līdzīgi grāmatu attīstībai.

Turklāt tas, ka šobrīd publiskā patapinājuma tiesības pastāv vienīgi četrās dalībvalstīs, rada autoru un blakustiesību īpašnieku dažādās dalībvalstīs konkurences izkropļojumus. Viņiem būtu jāveic sava darbība un jāsniedz pakalpojumi atbilstoši vieniem nosacījumiem visā Kopienā. Turklāt principā autoriem un blakustiesību īpašniekiem jārada vienādi ekonomiskie un sociālie apstākļi. Iekšējā tirgū nav pieņemams, ka vienā tirgus daļā, piemēram, vienā dalībvalstī, autori un blakustiesību īpašnieki saņem atlīdzību par savu darbu un sasniegumu izmantošanu un ka tādējādi tiem tiek nodrošināts zināms eko-

31 — 10. zemsvītras piezīmē minētā sākotnējā direktīvas priekšlikuma paskaidrojuma raksts.

nomiskais pamats tālākai radīšanai, bet citās šī tirgus daļās tā nenotiek." [32]

47. Šķiet, ka šis skaidrojums man spilgti un pārliecinoši parāda, kāpēc publiskā patapinājuma tiesību, kā arī nomas tiesību nenoteikšana varētu ietekmēt iekšējo tirgu. Neviens no Portugāles dokumentiem nerada šaubas par šo skaidrojumu.

48. Treškārt, Portugāle norāda, ka prasība izmaksāt atlīdzību par publisko patapinājumu nav atbilstoša. Attiecīgie tiesību turētāji jau ir saņēmuši atbilstošu atlīdzību par viņu reprodukcijas un izplatīšanas tiesībām.

49. Tomēr šis arguments balstās uz nepareizu pieņēmumu par publisko patapinājuma tiesību būtību un mērķi. Lai arī neapšaubāmi autori jau būs guvuši ienākumus par savām reprodukcijas un izplatīšanas tiesībām, tomēr šis ienākums neattiecas uz patapinātām, bet tikai pārdotām grāmatām [33]. Kaut gan nav noliedzams, ka ne visas personas, kuras aizņemas grāmatas no publiskās bibliotēkas (vai iepazīstas ar tām atrašanās vietā), nepastāvot šādām iespējām, nopirktu katru aizņemto grāmatu; tomēr šāda vispārīga tendence pastāv [34]. Katrā ziņā Direktīva atspoguļo skaidru politisku lēmumu piešķirt gan ekskluzīvas patapinājuma tiesības, gan tiesības uz atlīdzību, ja dalībvalstis ir atkāpušās no šīm tiesībām.

50. Nobeigumā Portugāle norāda, ka starp Komisiju un dalībvalstīm bija īpaši aktīvas diskusijas par 5. pantu; un šī panta — it īpaši 5. panta 3. punkta — redakcija pieņemta kompromisa rezultātā: atvērta, neprecīza un neskaidra.

51. Patiešām, kā Portugāle uz to norāda, 5. panta galīgā redakcija atspoguļo dalībvalstu atšķirīgās nostājas šajā jomā [35]. Tomēr tas nenozīmē, ka pants ir plašs un neprecīzs.

32 — 44. punkts.

33 — Es izmantoju piemēru ar grāmatām; acīmredzami publiskā patapinājuma tiesības var piemērot arī fonogrammām un videogrammām, kas ir izpildījumu ieraksti vai filmu vai citu audiovizuālu darbu kopijas (lai gan videogrammas, iespējams, biežāk tiek nomātas nekā patapinātas).

34 — Skat. pēc analoģijas 10. zemsvītras piezīmē minētā sākotnējā direktīvas priekšlikuma paskaidrojuma raksta 44. punktu, kas citēts šī sprieduma 46. punktā. Skat. arī Komisijas 2002. gada 12. septembra Ziņojumu Padomei, Eiropas Parlamentam un Ekonomikas un sociālo lietu komitejai par publiskajām patapinājuma tiesībām Eiropas Savienībā, COM(2002) 502, galīgā redakcija, 2. daļa.

35 — Skat. *Reinbother* un *von Lewinski*, *op. cit.* 12. zemsvītras piezīmē, 77.–82. lpp.

5. pants nenoliedzami paredz dalībvalstu rīcības brīvību vairākās jomās, proti, lemjot, vai vispār piemērot atkāpes, un, ja tā, tad vai šīs atkāpes attiecināt uz grāmatām, fonogrammām un/vai filmām, kā noteikt atlīdzību un kam tā ir jāmaksā (piemēram, valstij, attiecīgai bibliotēkai, ieinteresētajai personai vai citai iestādei), kam ir pienākums panākt atlīdzības iekasēšanu un izmaksu (piemēram, iekasēšanas sabiedrības), vai atbrīvot noteiktas uzņēmumu kategorijas no atlīdzības samaksas un, ja tā, kādas kategorijas — bet tas jau ir cits jautājums.

53. Tādējādi uzskatu, ka Portugāle nav izpildījusi savu pienākumu saskaņā ar Direktīvas 5. pantu, aplūkojot to kopā ar 1. pantu.

**Nobeiguma komentārs**

52. Man šķiet, ka daudzus, ja ne visus Portugāles izvirzītos pamata jautājumus savai aizstāvībai var faktiski aplūkot tieši saistībā ar jomām, kurās 5. pants *sniedz* dalībvalstīm zināmu rīcības brīvību. Šī rīcības brīvība tomēr neļauj pieņemt noteikumu, lai visas attiecīgās iestādes kopā atbrīvotu no pienākuma maksāt atlīdzību par publisko patapinājumu. Kā iepriekš minēts [36], 5. panta un it īpaši 5. panta 3. punkta nozīme man ir skaidra.

54. Es gribētu nobeigumā komentēt Komisijas rakstisko apsvērumu stilu abās lietās. Savās replikās katrā lietā Komisija lieto valodu, kuru es uzskatu par acīmredzami nepiemērotu iestādei, kas vēršas pie Tiesas un tādējādi — dalībvalsts. Lietā C-53/05 Komisija apgalvo, ka Portugāle nevarēja izlasīt Direktīvu, un vaino Portugāli pirātismā, liedzot autoriem tiesības uz īpašumu un konfiscējot to intelektuālo īpašumu. Lietā C-61/05 Komisija vaino Portugāli par nekaunību un "muļķa laišanu" un vaicā, vai tā prot lasīt. Abos dokumentos Komisija kopumā izmanto sarkastisku un izsmejošu toni. Lai arī kādas būtu prasībā par pienākumu neizpildi minētās kļūdas, es uzskatu šādu valodu un toni par nepieņemamu.

36 — Skat. šī sprieduma 34.–38. punktu.

## Secinājumi

55. Līdz ar to es iesaku Tiesai:

— lietā C-53/05 atzīt, ka Portugāle nav izpildījusi tās pienākumu, ko tai uzliek 5. pants kopā ar 1. pantu Padomes 1992. gada 19. novembra Direktīvā 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā;

— lietā C-61/05 atzīt, ka Portugāle nav izpildījusi tās pienākumu, ko tai uzliek 2. un 4. pants Padomes 1992. gada 19. novembra Direktīvā 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā;

— abās lietās piespriest Portugālei atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.